

пітал, спілка може зменшити процентну ставку за позиками, тому що власний капітал, на відміну від позикового, не спричиняє прямих затрат, які пов'язані з його використанням. На розмір процентної ставки впливають обсяги кредитних операцій, терміни та час надання позики.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування. Окремі дослідники зазначають, що специфіка відтворювального процесу при організації кредитного обслуговування суб'єктів господарювання зумовлює необхідність дотримання вимог до економічно обґрунтованих строків, обсягів, вартості кредиту, своєчасності його надходження позичальнику. Адже зрозуміло, що всі платежі за зобов'язаннями позичальника підприємства можуть здійснювати в міру надходження виручки від реалізації товарів і послуг.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування, а також інші умови кредитних відносин між підприємствами та кредитними спілками встановлюються до-

говором позики. Особливістю даного процесу слід вважати можливість перенесення з об'єктивних причин терміну повернення коштів, запровадження платежів у розстрочку. Враховуючи солідарну відповідальність позичальників, зменшується кредитний ризик, пов'язаний із поверненням кредиту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко О. І. Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації / О. І. Гриценко. – Суми : Довкілля, 2004. – 67 с.
2. Дадашев Б. А. Перспективи розвитку кредитної кооперації в Україні / Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко, Л. В. Єременко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. «УАБС НБУ», 2008. – С. 30–41.
3. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III з останньою поправкою від 10.07.2003 р. № 1096-І5 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 10 січня. – С. 6.

УДК 336:334.73

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Г. П. Скляр, кандидат економічних наук; О. О. Педик

Умовою життєдіяльності й основою стабільності стану підприємства в ринковій економіці є його стійкість. Ефективне управління фінансовою стійкістю дає змогу підприємству адаптуватися до умов зовнішнього середовища та контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Для цього необхідна побудова механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства з метою організації ефективної системи взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управ-

ління фінансовою стійкістю підприємства. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації і його вдосконалення.

В останніх наукових публікаціях вітчизняні та зарубіжні вчені переважно звертають увагу на вдосконалення методики аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства, на стратегічне управління фінансовою стійкістю. Так, В. З. Бугай пропонує здійснювати оцінку

фінансової стійкості підприємства на основі підходу, який включає уточнену методику розрахунку власного оборотного капіталу підприємства та передбачає визначення граничного рівня фінансової стійкості [2, с. 39]. С. С. Гринкевич обґрунтовує сутність управління фінансовою стійкістю підприємства як системи принципів розроблення і реалізації стратегічних рішень [4]. І. О. Мазуркевич особливу увагу приділяє практичному дослідженню процесу оцінювання фінансової стійкості з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього впливу [8]. О. В. Постановова та Н. В. Борисова розробили модель підвищення запасу фінансової стійкості районних споживчих товариств [9]. О. Г. Сокол визначає підходи формування розвитку управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічним процесом [12]. На думку А. О. Шенаєва важливим завданням є дослідження фінансової стійкості в банківській сфері й умов її забезпечення [14]. Однак у зазначених працях не досліджуються особливості побудови та функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та напрями його вдосконалення.

Мета статті полягає у дослідженні структури механізму забезпечення фінансової стійкості та виявленні особливостей його функціонування на підприємствах споживчої кооперації, а також напрямів його вдосконалення в умовах перехідної економіки.

Дослідження механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства передбачає визначення двох складових частин даного питання: фінансовий механізм і фінансова стійкість підприємства. Перш ніж дослідити основні елементи механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства, потрібно визначити зміст поняття «фінансовий механізм». Дана економічна категорія є універсальною, використовується для описання явищ в економічній, політичній, соціальній і інших сферах життєдіяльності. У перекладі з грецької слово «механізм» означає знаряддя, машина. С. М. Гончаров та Н. Б. Кушнір ви-

значають механізм як пристрій, прилад, що здійснює ряд механічних операцій, а також як сукупність процесів, прийомів, методів, підходів здійснення певних дій задля досягнення мети [3, с. 185]. Термін «фінансовий механізм» можна вважати похідним від терміна «господарський механізм». Він поширився в період становлення ринкових відносин в Україні, коли фінанси стали відігравати ключову роль у функціонуванні й розвитку економічної системи. В економічній літературі поняття «фінансовий механізм» використовується досить широко. Але єдиної думки щодо його визначення та його складових не існує.

Серед розмаїття визначень і підходів учених і практиків до поняття «фінансовий механізм» найбільшої уваги заслуговують два підходи до розуміння суті фінансового механізму. Перший підхід полягає в тому, що фінансовий механізм розуміють як функціонування безпосередньо фінансів. На підставі даного підходу фінансовий механізм трактують як організаційне відображення фінансових відносин. Другий підхід до розгляду поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан і розвиток суб'єкта господарювання.

Розглянувши підходи до трактування категорії «фінансовий механізм», зупинимось на визначенні поняття «фінансова стійкість підприємства». В економічній літературі відсутня єдина думка щодо визначення поняття «фінансова стійкість». Одні вчені характеризують фінансову стійкість як довготривалу платоспроможність. Інші – як раціональну структуру та склад оборотних активів, їх використання. Треті вважають, що вона відображає стабільність діяльності підприємства в довгостроковій перспективі та визначається співвідношенням власних і позикових ресурсів і їх ефективним використанням. До спроб дати загальне визначення фінансової стійкості можна віднести, зокрема думки деяких авторів (табл. 1).

Таблиця 1

Тлумачення поняття «фінансова стійкість» деякими вченими

Автор	Визначення поняття «фінансова стійкість»
М. С. Абрютіна, А. В. Грачов	Надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури та поведінки партнерів [2, с. 35]
В. В. Бочаров	Такий стан фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, який забезпечує розвиток підприємства переважно за рахунок власних коштів при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності за умови мінімального рівня підприємницького ризику [14, с. 3]
М. Я. Коробов	Досягнення підприємством позитивних параметрів діяльності та ефективне розміщення його фінансових ресурсів [5, с. 276]
Л. А. Лахтіонова	Такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення [6, с. 221]
Г. М. Лиференко	Такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні плато- і кредитоспроможності в умовах певного рівня ризику [7, с. 135]
Г. В. Савицька	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігаючи рівновагу своїх активів і пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість в умовах допустимого рівня ризику [14, с. 3]
Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко	Фінансовий стан підприємства, що характеризується ефективним формуванням, розміщенням та якісним використанням фінансових ресурсів для забезпечення фінансової стабільності [13, с. 151]

Серед різноманіття визначень фінансово стійкості, запропонованих ученими, можна виділити як розбіжності у тлумаченні сутності даного поняття, так і спільні риси. Деякі автори, зокрема В. В. Бочаров, Л. А. Лахтіонова, Г. М. Лиференко, Г. Г. Старостенко та Н. В. Мірко, розуміють фінансову стійкість як певний стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, що забезпечує його ефективний розвиток. При цьому Г. Г. Старостенко та Н. В. Мірко розрізняють внутрішню, загальну та фінансову стійкість. На їх думку, фінансова стійкість досягається при стабільному перевищенні доходів над витратами, вільному маневруванні грошовими коштами та стійкому економічному зростанні. М. С. Абрютіна та А. В. Грачов поняття «фінансова стійкість» ототожнюють з поняттям «платоспроможність підприємства». М. Я. Коробов вказує на те, що фінансова стійкість підприємства формується, з одного боку, під впливом рентабельності його діяльності, а з іншого боку – під впливом забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами.

Аналіз наукових праць дає змогу стверджу-

вати, що переважна більшість учених вказує на те, що для збереження самостійності та незалежності на підприємстві має підтримуватися необхідний рівень власних коштів. Залучення в господарський обіг позикового капіталу дає змогу прискорювати процес оборотності коштів і процес розвитку матеріально-технічної бази темпами, які випереджають темпи нагромадження для цих цілей власних фінансових ресурсів.

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значущих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, яка досить тісно пов'язана з іншими системами управління. Управління фінансовою стійкістю підприємств є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формуванням і розподілом, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності, а також забезпечення та підтримання фінансової рівноваги підприємства.

Управління фінансовою стійкістю із застосуванням фінансового механізму може досягти необхідного результату лише за поєднання доцільно спрямованого взаємовпливу всіх його елементів. Для цього він повинен відповідати таким вимогам [1, с. 57]: налаштованість кожного елемента фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження; спрямовання дії всіх елементів фінансового механізму, який забезпечує інтереси всіх суб'єктів фінансових відносин; зворотний

зв'язок усіх елементів фінансового механізму різних вертикальних і горизонтальних рівнів; своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, які відбуваються під впливом елементів нижчого рівня. Зрозуміло, що розглянуті визначення поняття «фінансовий механізм управління» та його елементів є досить різноманітними, але, базуючись на цих висновках, пропонуємо авторську структуру механізму управління фінансовою стійкістю підприємства (рис.).

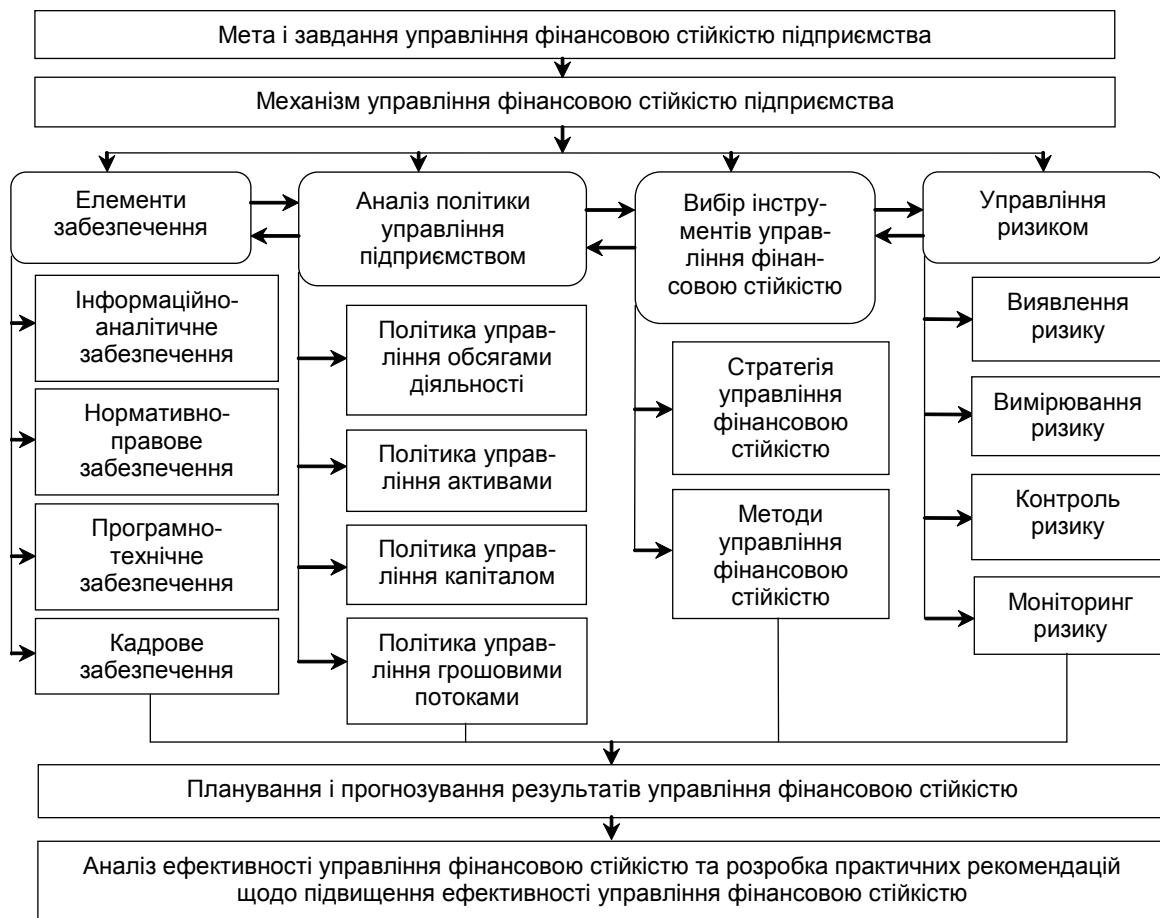

Рис. Основні складові механізму управління фінансовою стійкістю підприємства

Дослідивши, механізм забезпечення фінансової стійкості та його структурні елементи, можемо сформулювати визначення даного поняття. На нашу думку, сутність категорії «механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства» слід визначити як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві

досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дозволяє підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

В основі ефективного функціонування будь-якого фінансового механізму лежить узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнююче функціонування всіх складових частин

механізму. Необхідно чітко сформулювати головну мету, для досягнення якої використовується фінансовий механізм. Головною метою механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації є досягнення фінансової безпеки та стабільності їх функціонування і розвитку в поточному та перспективному періодах. Процес реалізації визначеної головної мети механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації повинен бути спрямований на вирішення таких основних задач, як забезпечення оптимальної структури капіталу з позиції забезпечення можливостей ефективного розвитку в довгостроковому періоді; постійної платоспроможності та ліквідності підприємства, тобто можливості своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання; максимальної рентабельності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; відповідності обсягу капіталу, що залучається, сумі потреби в активах, що формуються; збалансування грошових потоків підприємства; мінімальних витрат щодо залучення позикового капіталу підприємством.

Підприємства споживчої кооперації порівняно з іншими підприємствами мають певні особливості фінансово-господарської діяльності та механізму забезпечення фінансової стійкості. В умовах перехідної економіки сформувалася інтегральна модель розвитку сфери споживчої кооперації України, яка поєднує відносини, властиві класичній моделі споживчої кооперації, а також моделям кооперації працівників у сфері торгівлі та кооперації підприємців – роздрібних торговців. Останні дві підприємницькі моделі сприяють збільшенню обсягів і підвищенню економічної ефективності діяльності кооперативних підприємств, що дозволяє формувати фінансові ресурси для відтворення дії механізму кооперативних виплат і виплат на паї, забезпечувати відтворення кооперативної ідентичності сфери споживчої кооперації. Розвиток відносин соціального партнерства в фінансово-кредитній сфері має бути адекватним моделі сфери споживчої кооперації, побудованій на кооперативних принципах і цінностях. На чільне місце, на наш погляд, мають виходити відносини,

пов'язані з реалізацією кооперативних принципів економічної участі членів і співробітництва між кооперативами. Реалізація відносин економічної участі членів у господарсько-фінансовій сфері споживчої кооперації має розділено-сумісний характер. Розділеними є відносини з формування за рахунок вступних, пайових і цільових внесків окремих членів фінансових ресурсів споживчих товариств на стадії їх заснування та подальшого розвитку. Сформований за рахунок спільних ресурсів капітал сприяє досягненню мети діяльності споживчої кооперації – забезпеченню потреб його членів (пайовиків) у товарах і послугах. Сумісність полягає у відносинах створення основного й обігового капіталу сфери споживчої кооперації як економічної умови розвитку соціального партнерства.

Особливості функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації зумовлені колективною формою власності, багатогалузевою діяльністю та специфікою внутрісистемних фінансових відносин. До характерних особливостей фінансово-господарської діяльності підприємств споживчої кооперації, що впливають на механізм забезпечення фінансової стійкості, можна віднести такі: структура власного капіталу, а саме наявність пайового капіталу; соціальна орієнтованість діяльності, що передбачає захист інтересів членів кооперативу; внутрігосподарські та внутрісистемні фінансові взаємовідносини будуються як на засадах комерційного (господарського) розрахунку, так і на принципі взаємодопомоги та взаємопідтримки; специфіка використання чистого прибутку, частина якого спрямовується на виплату дивідендів, інші соціальні заходи для пайовиків, на утримання апарату управління споживспілок.

Дослідивши структуру механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства та особливості його функціонування на підприємствах споживчої кооперації, можемо виділити основні напрями його вдосконалення:

1) Покращення управління власними оборотними коштами, які є найбільш істотним фактором підвищення фінансової стійкості підприємства. Стратегічними цілями такого

управління мають бути: оптимізація обсягів, забезпечення ліквідності балансу, прискорення оборотності, забезпечення інфляційної захищеності, зниження вартості формування.

2) Активізація пайовика, тобто заохочення пайовика до активної участі у діяльності кооперативу. Необхідно, щоб пайовик вносив кошти і брав участь у діяльності споживчого кооперативу, а споживчий кооператив, у свою чергу, компенсував витрати пайовика у вигляді кооперативних виплат, дивідендів, знижок.

3) Розробка ефективної політики управління грошовими потоками, яка певною мірою залежить від організації оперативного фінансового планування. Специфічним прийомом такої політики може бути розробка платіжного календаря і касового бюджету.

4) Створення системи фінансового контролю на підприємстві, що включає: визначення об'єкта контролю; визначення видів і сфер контролю; формування системи пріоритетів показників, що контролюються; розробку системи кількісних стандартів контролю; побудову системи моніторингу фінансових показників; формування системи алгоритмів дій щодо усунення відхилень.

Таким чином, особливості функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації зумовлені колективною формою власності, багатогалузєвою діяльністю та специфікою внутрісистемних фінансових відносин. Успішне функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації можливе лише за умови реалізації зваженої політики управління власними оборотними коштами; активної участі пайовиків у діяльності кооперативних підприємств; вибору ефективної політики управління грошовими потоками; організації внутрішнього фінансового контролю на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 54–59.
2. Бугай В. З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В. З. Бугай // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34–39.
3. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
4. Гринкевич С. С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень / С. С. Гринкевич, М. А. Михалевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Випуск 18.5. – С. 112–115.
5. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і допов. / М. Я. Коробов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 294 с.
6. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
7. Лиференко Г. Н. Финансовый анализ предприятия : учеб. пособие / Г. Н. Лиференко. – М. : Экзамен, 2005. – 160 с.
8. Мазуркевич І. О. Особливості оцінювання фінансової стійкості на підприємствах вантажного автомобільного транспорту / І. О. Мазуркевич // Держава та регіони. – 2008. – № 2. – С. 134–139.
9. Постаногова О. В. Факторы повышения финансовой устойчивости организаций потребительской кооперации / О. В. Постаногова, Н. В. Борисова // Вестник Белгородского университета потребительской кооперации. – 2008. – № 2. – С. 115–120.
10. Склад Г. П. Економічні умови і протиріччя розвитку споживчої кооперації в перехідній економіці : монографія / Г. П. Склад. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 279 с.
11. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В. В. Смачило, Ю. В. Будникова // Економічний простір. – 2008. – № 20/2. – С. 266–275.
12. Сокол О. Г. Управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічний процес / О. Г. Сокол // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 227–237.
13. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
14. Шенаєв А. О. Понятие финансовой устойчивости: ее показатели и условия обеспечения / А. О. Шенаєв // Банковские услуги. – 2008. – № 4. – С. 2–7.